

DIEREN KUNNEN DE PEST KRIJGEN, MENSEN VEROORZAKEN PANDEMIEËN

Een letterkundige analyse naar hoe de coronapandemie in
Dieren kunnen de pest krijgen. En dan? wordt ingezet
om de lezer te overtuigen van een politieke visie

Tess Hollander
S1022217

Eerste begeleider: Marieke van Egeraat
Tweede begeleider: prof. dr. Lotte Jensen

Bachelorscriptie Nederlandse taal en cultuur
Radboud University Nijmegen

13 juni 2022

Een jaar na het uitbreken van de coronapandemie verschijnt *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* (2021). Het is het debuutwerk van politica Esther Ouwehand waarin ze ingaat op de oorzaak van corona en ze deze koppelt aan haar politieke visie. Het inzetten van een ramp om een eigen visie over te dragen is iets wat al door vele auteurs gedaan is. In dit onderzoek binnen de *disaster studies* ga ik dan ook in op de vraag op welke manier Esther Ouwehand in haar boek de lezer probeert te overtuigen van haar gelijk. In mijn analyse – die volgt na het theoretisch kader en relevante achtergrondinformatie – doe ik dit allereerst door via de genres van het boek aan te tonen dat angst en bezorgdheid over (de toekomst van) de mensheid kernconcepten zijn in het boek en hoe Ouwehand het wetenschap-als-autoriteitsargument inzet om haar standpunt te onderbouwen. Hierna laat ik zien hoe Ouwehand voor de kern van haar standpunt gebruik maakt van het discours van de eeuwenoude straf-op-zondentheorie waarin corona een straf is voor de onverantwoorde omgang van de mens met dieren en natuur. Ten slotte toon ik de gemeenschapsvorming binnen de politiek die Ouwehand creëert en hoe ze daarmee naast de verdeeldheid in de samenleving, de eenheid en strijd lust binnen haar eigen groep vergroot.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Theoretisch kader	3
2.1	De <i>disaster studies</i>	3
2.2	Definitie van ‘ramp’	4
2.3	Methode	4
3	Achtergrondinformatie	5
3.1	<i>Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?</i> Een samenvatting	5
3.2	Auteur, partij en uitgeverij	6
3.3	De ramp: de coronapandemie	7
4	Genre	9
4.1	Coronaliteratuur	9
4.2	Essay	11
5	De aarde als straffende identiteit	13
6	Gemeenschapsvorming	14
6.1	Wij & Zij geïdentificeerd	15
6.2	Eenheid & verdeeldheid vergroten	16
7	Conclusie	18
8	Bibliografie	20

1 Inleiding

“Wanneer is een mier woke?” (Trouw, 2022). Het is de titel een van de weinige artikelen binnen het online katern ‘duurzaamheid & natuur’ van de krant Trouw die geen negatieve lading heeft. De meeste koppen gaan namelijk over een onderwerp rondom de klimaatcrisis en klimaatrampen. Het meest recente grote voorbeeld daarvan, de coronapandemie, staat iedereen nog levendig bij. Veel tijd om daarbij stil te staan is er echter niet, want nieuwe natuurrampen als de stikstofcrisis staan al in de schijnwerpers. Natuur en rampen lijken hand in hand te gaan.

Het is dan ook niet gek dat de laatste decennia, mede door de klimaatcrisis, de *disaster studies* in opkomst zijn (Jensen, 2018, p.9). In dit onderzoeksveld onderzoekt men het ontstaan van, de gebeurtenissen tijdens en de nasleep van rampen. Een relatief jonge tak van sport binnen deze rampenstudies richt zich op de culturele toe-eigening van rampen. Dit houdt in dat de auteur zich de historische werkelijkheid toe-eigent en deze waar mogelijk vervormt. Zo kan de auteur de ramp inzetten voor bijvoorbeeld politieke doeleinden. De weergave van rampen is dan ook nooit neutraal. (Jensen et al., 2022, p.36). Deze gedachte vormt uitgangspunt van dit onderzoek waarin het boek *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* (2021) (verder: *Dieren kunnen de pest krijgen*) van politica Esther Ouwehand centraal. Het is een van de eerste Nederlandse politieke werken over de coronapandemie. Het onderzoeken van dit boek heeft dan ook een hoge mate van actualiteit en kan inzicht bieden in hoe een ramp in de hedendaagse literatuur wordt gebruikt als politiek strijdmiddel. De onderzoeksvraag die daarom centraal staat is: op welke manier probeert Esther Ouwehand in haar boek *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* de lezer te overtuigen van haar gelijk?

Deze vraag valt uiteen in de volgende drie deelvragen. Ten eerste welk gelijk wil Ouwehand behalen? Ten tweede wie zijn haar lezers en hoe probeert ze die te bereiken? Ten derde wat voor soort argumenten zet Ouwehand in om haar gelijk te halen? Om deze deelvragen en uiteindelijk de hoofdvraag te beantwoorden, zal ik eerst ingaan op de huidige stand van de rampenstudies en belangrijke bevindingen ervan. Zo ontstaat een duidelijk beeld van het kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt. Daarna zal ik achtergrondinformatie schetsen over de Esther Ouwehand en haar partij, zodat duidelijk wordt hoe haar ideologische visie, die ten grondslag ligt aan het boek, eruitziet. Ook zal ik een korte schets van de coronapandemie geven, de ramp die aanleiding is geweest voor het boek. Daarna zal ik een analyse geven van *Dieren kunnen de pest krijgen* waarbij ik allereerst inga op het genre van het boek. Zo wordt het duidelijk wat Ouwehands hoofdpunten zijn, wie de beoogde lezer is en welke argumenten zij

gebruikt om deze lezer te overtuigen. Bovendien is via het genre zichtbaar de culturele toe-eigening van de coronapandemie zichtbaar. In het volgende hoofdstuk ga ik dieper in op het gelijk dat Ouwehand wil behalen en laat ik zien hoe dit binnen een lange traditie van rampbenaderingen past. Ten slotte zal ik laten zien hoe Ouwehand door middel van gemeenschapsvorming haar beoogde publiek identificeert en probeert te bereiken. Op basis van de gevonden resultaten, zal ik hierna een conclusie opstellen. Ter afsluiting zal ik suggesties doen voor eventueel vervolgonderzoek.

2 Theoretisch kader

2.1 De *disaster studies*

Al duizenden jaren wordt de wereld geplaagd door rampen. Het wetenschappelijk onderzoeksveld naar rampen is echter relatief nieuw. De afgelopen jaren zijn, parallel aan het toenemen van de klimaatcrisis, de *disaster studies* in opmars. Onderzoekers uit dit interdisciplinaire wetenschapsveld kijken vanuit verschillende wetenschapsgebieden naar rampen. Zo zijn de bètawetenschappers erop gericht om technieken te ontwikkelen om beter met toekomstige rampen te kunnen omgaan en bestuderen cultuur- en literatuurwetenschappers de culturele omgang met rampen. Cultuur bepaalt namelijk, naast bijvoorbeeld sociaaleconomische en politieke factoren, in sterke mate de omgang met rampen. (Jensen, 2018, p.9-10). De culturele weergave van rampen laat zien hoe men over een bepaalde ramp denkt en ermee omgaat. Dit is terug te zien in bijvoorbeeld gedenkpublicaties die doelbewust de herinnering aan een gebeurtenis moeten laten voortbestaan. Publicaties over een bepaalde ramp vormen samen het collectieve geheugen van een ramp. (Jensen et al., 2020, p.48-49).

De culturele uitingen, bijvoorbeeld ramppublicaties, zijn geen louter neutrale weergave van feiten. Er vindt in culturele uitingen namelijk een proces van toe-eigening plaats. Dit houdt in dat schrijvers en kunstenaars betekenis geven aan de ramp en de historische werkelijkheid interpreteren en vervormen op een manier die aansluit bij hun wereldbeelden en overtuigingen. Zo kunnen zij de gebeurtenis voor hun eigen doeleinden gebruiken (Jensen et al., 2022, p.36-37). Een ramp is op die manier een uitstekend middel voor schrijvers om morele, religieuze en politieke lessen over te brengen (Jensen et al., 2020, p.46).

De beoogde overdracht van lessen en idealen in ramppublicaties kan zowel eenheid als verdeeldheid bevorderen. (Jensen et al., 2020, p.56). De auteur kan de ramp namelijk verbinden aan spanningen en conflicten in de samenleving, bijvoorbeeld religieuze of politieke conflicten.

Er wordt dan door middel van identiteitsmarkeerders een scheiding tussen groepen benadrukt. Deze scheiding vergroot de verdeeldheid tussen de groepen. Binnen de eigen gemeenschap wordt de onderlinge eenheid juist bevorderd, door de identiteitsmarkeerders die gebruikt worden om een collectieve identiteit te creëren. Hiervoor wordt bijvoorbeeld verwezen naar het gezamenlijke verleden van de groep (Jensen et al., 2020, p.50) (Jensen et al., 2022, p.40-41).

2.2 Definitie van ‘ramp’

Voordat je een ramp kunt onderzoeken, is het belangrijk te weten wat een ramp precies is. Verschillende wetenschappers beargumenteren dat een ramp nooit volledig natuurlijk is. Een van hen is Oliver-Smith, professor in de antropologie. Hij stelt dat er bij een ramp altijd een interactie is tussen natuur en cultuur. Een ramp zou de wederzijdse invloed tussen natuur en de samenleving laten zien (Juneja & Mauelshagen, 2007, p.14). Deze menselijke factor maakt van een extreme gebeurtenis een (historische) ramp. Een ramp is daarom een sociaal fenomeen, zelfs als hij veroorzaakt wordt door natuurlijke omstandigheden. Voorbeelden zijn epidemieën en klimaatverandering. Bij deze rampen is er een onmiskenbare interactie of connectie tussen sociale en natuurlijke factoren (Schenk, 2007, p.11-13). Volgens Pfister (2009) moet er daarom niet gesproken worden van een *natural disaster* (natuurramp). Deze term is misleidend, omdat hij het menselijke deel rondom een ramp uitsluit. Een betere benaming is *nature-induced disaster* (door de natuur veroorzaakte ramp). Deze term laat zien dat een ramp teweeg wordt gebracht door natuurlijke fenomenen, maar doet geen afbreuk aan de antropogene kant van een ramp. Onder deze *nature-induced disasters* vallen onvoorspelbare uitbraken van fundamentele krachten (*elemental forces*) die een plotselinge, destructieve invloed hebben op de menselijke samenleving (*human affairs*) (Pfister, 2009, p.17-18).

2.3 Methode

In dit onderzoek zal ik de onderzoeksvraag benaderen via de benadering van rampteksten die Jensen et al. (2022) neerzetten. In deze benadering staat de culturele toe-eigening van de ramp centraal. Een eerste punt dat hierbij van belang is, is de auteur en diens achtergrond: wiens stem of gedachte(goed) gaat er achter de tekst schuil en welke plaats in de samenleving heeft de auteur? Dit is belangrijk, omdat mensen die de tekst consumeren hun eigen analyse ervan maken en daarbij elementen eruit halen die aansluiten op hun politieke en religieuze opvattingen (Jensen et al., 2020, p.38).

Een tweede punt van aandacht is het genre van het boek. Dit heeft namelijk invloed op de interpretatie van tekst. Bovendien bepaalt het in grote mate hoe een auteur een ramp benadert. Afhankelijk van het genre kan een ramp op een andere manier gepresenteerd worden (Jensen, 2022, p.38-39).

Verder is het discours, zoals neergezet door Jensen et al. (2022), van het boek belangrijk. Het gaat hierbij om de tropen, verhalen en gedachten die in het boek zijn opgenomen en naar welk groter verhaal deze verwijzen. Het gebruikte discours rond een ramp beïnvloedt de manieren waarop het publiek de ramp kan interpreteren (Jensen et al., 2020, p.39).

Ten slotte besteed ik aandacht aan de gemeenschapsvorming die in het boek wordt gecreëerd. De auteur kan bij het interpreteren van een ramp, zoals eerder omschreven, gemeenschappen opzetten. (Jensen et al., 2020, p.40-41).

3 Achtergrondinformatie

3.1 *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* Een samenvatting

In *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* (2021) zet Esther Ouwehand uiteen wat de oorzaken van de coronapandemie zijn en betoogt ze hoe nieuwe pandemieën voorkomen kunnen worden. Ouwehand maakt meteen al duidelijk dat de houding van de mens ten opzichte van en de omgang met dieren de grote oorzaak van de pandemie is geweest. De mens heeft namelijk een menscentraal wereldbeeld waarin hij boven de natuur staat. Dat is terug te zien in hoe hij met dieren en de natuur omgaat. Deze weinig respectvolle omgang van de mens in de geglobaliseerde wereld wordt gecreëerd door onder andere de consumptiemaatschappij waarin enkel economische belangen gevolgd worden. Hoewel het coronavirus bij dieren is ontstaan, is het de mens en zijn gedrag aan te rekenen dat het zich snel heeft uitgebreid tot pandemie. De oplossing om nieuwe pandemieën te voorkomen is dan ook te vinden in een betere omgang met dieren: een ecocentrisch wereldbeeld in plaats van een egocentrisch wereldbeeld. In een ecocentrisch wereldbeeld beseft de mens dat hij enkel onderdeel is van de natuur als groter geheel in plaats van heerser.

Ouwehand heeft in ieder hoofdstuk een kernelement en een aantal vaste punten verwerkt. Zo laat ze regelmatig zien hoe de PvdD sinds haar bestaan deze boodschap verkondigt, maar hoe de grote partijen – voornamelijk VVD en CDA – hier geen gehoor aan geven. Deze volgen liever de belangen van de boeren en de economie. Keer op keer toont Ouwehand hoe economisch belang (van boeren) wint van volksgezondheid in de gevestigde

politiek. Verder laat Ouwehand in ieder hoofdstuk wetenschappelijke steun zien voor haar standpunt. Deze komt van bijvoorbeeld virologen, economen en antropologen.

De wetenschap neemt zo in het boek een grote rol aan. Ouwehand wijdt zelfs een heel hoofdstuk aan de visie van verschillende wetenschappers: ‘Russische roulette’ (Ouwehand, 2021, p.109-119). Deze tonen aan hoe het menselijk gedrag, de economisch of kapitalistisch gerichte visie en de menselijke omgang met de natuur zorgt voor ziekten: “De coronacrisis is slechts een symptoom van een veel dieperliggende systeemcrisis.” (Ouwehand, 2021, p.119). Het hoofdstuk kan gezien worden als een wetenschappelijk onderbouwde samenvatting van de eerdere hoofdstukken.

In het midden van het boek zijn vijf illustraties in kleur te vinden. Deze visualiseren voornamelijk de (pandemische) gevaren van het egocentrische denken en de plaats van de mens in de natuur. Omdat dit onderzoek een letterkundig onderzoek is, heb ik ervoor gekozen om verder geen aandacht te besteden aan deze tekeningen.

3.2 Auteur, partij en uitgeverij

De auteur van dit boek is Esther Ouwehand, een Nederlands politica. Esther Ouwehand, geboren te Katwijk in 1976, is fractievoorzitter en partijleider van de Partij voor de Dieren (PvdD), sinds resp. 2019 en 2021. Voor haar politieke carrière werkte ze als marketing manager bij een uitgeverij voor tijdschriften, aansluitend op haar studie Beleid, Communicatie & Organisatie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam (Partij voor de Dieren, 2021). In 2001 sloot ze zich, nadat ze lid was geweest van de linkse klimaatpartij GroenLinks (GL), aan bij de PvdD (Parlement.com, z.d.). In 2006 werd ze lid van de Tweede Kamer voor de PvdD, nadat ze twee jaar gewerkt had als coördinator van het partijbureau voor de PvdD (Partij voor de Dieren, 2022). Ouwehand is sinds haar zestiende vegetariër en sinds een aantal jaar veganist. Ze groeide op in een religieus gezin, maar is zelf niet gelovig (Winterman, 2018, p.18) (Winkels, 2021). *Dieren kunnen de pest krijgen* is haar eerste boek (Ouwehand, 2021, achterflap).

Ouwehands partij, De Partij voor de Dieren, is naar Ouwehands woorden “de eerste politieke partij die niet de korte termijnbelangen van de mens centraal zet, maar de belangen van de aarde en ál haar bewoners.” (Partij voor de Dieren, z.d.). Ze komt dus voornamelijk op voor de belangen van dieren. In het campagnefilmpje voor de verkiezingen van 2021 zegt Esther Ouwehand de intensieve landbouw fors te willen verminderen om de natuur te laten groeien en biodiversiteit weer tot leven te wekken. Ook wil de partij hiermee voorkomen dat dieren lijden

binnen de veeteelt en dat er nieuwe zoönosen ontstaan. Deze punten vormen sinds het begin het uitgangspunt van de partij. Verder is de PvdD politiek links georiënteerd, wat zich uit in bijvoorbeeld het financieel strenger willen aanpakken van multinationals en het pleiten voor meer subsidie voor de cultuursector.

De partij is in 2002 opgericht en kwam in 2006 met twee zetels in de Tweede Kamer. Inmiddels is dit gegroeid naar zes zetels, heeft ze meer dan twintigduizend leden en wordt ze door vertegenwoordigd 110 volksvertegenwoordigers op allerlei bestuurlijke plekken, waaronder het Europees Parlement. Ook heeft ze haar eigen jongerenpartij (PINK), een wetenschappelijk bureau (NGPF) en doet ze mee aan allerlei demonstraties. De partij presenteert zichzelf dan ook als actiepartij (Partij voor de Dieren, z.d.).

Opvallend is dat *Dieren kunnen de pest krijgen* is uitgegeven door M.L. Thieme Uitgeverij (Ouwehand, 2021), een uitgeverij die is vernoemd naar voormalig partijleider van de Partij voor de Dieren Marianne Thieme (M.L. Thieme Uitgeverij, z.d.). Thieme is medeoprichter van de Partij voor de Dieren en was van november 2006 tot oktober 2019 fractievoorzitter en partijleider van de PvdD (Partij voor de Dieren, z.d.). Sinds 1 januari 2022 is ze directeur bij de Nicolaas G. Pierson Stichting (NGPF), het wetenschappelijk bureau van de PvdD (Parlement.com, 2022). De naam van de uitgeverij is zo dus verbonden aan de PvdD en de wetenschap.

De uitgeverij geeft boeken en tijdschriften uit, zowel fictie als non-fictie. Ze heeft daarbij geen winstoogmerk en haar focus ligt op dieren, natuur en milieu. Op dit moment heeft de uitgeverij twee werken uitgegeven: Het boek *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* (Ouwehand, 2021) en het tijdschrift *Kanarie*, waarvan Marianne Thieme hoofdredacteur is. Van dit tijdschrift zijn twee nummers verschenen. Het eerste nummer bevat een hoofdinterview met Esther Ouwehand, het tweede nummer gaat over biodiversiteit en is een speciale uitgave van de Nicolaas G. Pierson Foundation (M.L. Thieme Uitgeverij, z.d. & Partij voor de Dieren, 2022). De uitgeverij heeft dus een nauwe verbondenheid met de PvdD, haar idealen en haar (voormalige) partijleiders. Het is dan ook geen toeval dat juist deze uitgeverij, die de idealen van de PvdD weerspiegelt, Ouwehands boek heeft uitgegeven.

3.3 De ramp: de coronapandemie

De ramp die in dit werk centraal staat, is de coronapandemie. De officiële benaming van het virus is SARS-CoV-2, ook wel het coronavirus. Dit virus veroorzaakt de ziekte COVID-19. Dit staat voor ‘corona virus disease-2019’ en wordt afgekort tot covid (RIVM, 2022) (Van Dale,

2021). Ik zal zowel de ziekte als het virus zo veel mogelijk aanduiden met corona. Dit ten eerste omdat in artikelen het gebruik van covid en corona niet strikt of systematisch is en per taal verschilt. Ten tweede staat in dit onderzoek de pandemie als ramp centraal en wordt de pandemie in Nederlandstalige artikelen doorgaans de coronapandemie genoemd.

Eind december 2019 kregen verschillende mensen in het Chinese Wuhan te maken met mysterieuze longontstekingen. Al snel concludeerde de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) dat zij leden aan een nieuw virus: het coronavirus (He, Deng & Li, 2020, p.719). Binnen een paar maanden verspreidde het virus zich over de hele wereld en classificeerde de WHO corona officieel als pandemie (Brabers et al., 2020, p.4). Over het precieze ontstaan van het virus heerste lang onzekerheid, uiteindelijk bevestigden verschillende wetenschappers dat de oorsprong van het virus lag in de dierenmarkt in Wuhan. Wat al die tijd zeker was, was dat corona een zoönose is, oftewel een ziekte die van dier op mens wordt overgedragen (Pauwels, 2022).

Wat wel al snel duidelijk was, was dat het zeer besmettelijk en niet ongevaarlijk was (Van Kampen, 2022). Over de hele wereld werden daarom maatregelen ingesteld om menselijk contact zo veel mogelijk te beperken. Zo moesten mensen afstand houden, sloten scholen, werden bijeenkomsten verboden en werden er avondklokken ingesteld. (Rijksoverheid, z.d.). Ook in ziekenhuizen en in de medische wereld liet het virus zijn sporen na. De intensive careafdelingen stroomden vol met coronapatiënten, er vielen coronadoden en reguliere patiëntbehandelingen en operaties werden stilgelegd om de coronapatiënten te behandelen (Van Kampen, 2022) (De Klerk et al., 2021, p.184 & 51). Buiten de ziekenhuizen om had corona ook veel invloed op de gezondheid van mensen. Angst, depressie en eenzaamheid namen toe bij vooral jonge en oude mensen (Gezondheidsraad, 2022). Bovendien zorgde corona voor een toename van suïcidaliteit en huiselijk geweld ten tijde van de ramp (De Klerk et al., 2021 p.62).

Deze zware gevolgen van de verstrekkende maatregelen zorgden ervoor dat hoe langer de crisis duurde, hoe meer mensen ontevreden raakten en hoe groter de polarisatie in de samenleving werd. Er ontstonden bijvoorbeeld antivax-bewegingen die zich verzetten tegen het vaccineren. Ook waren er steeds meer mensen die complottheorieën aanhingen volgens welke de vaccinaties kwaad deden of corona een leugen was. Aanhangers van deze theorieën werden ‘wappies’ genoemd (Van Kampen, 2022).

Een pandemie valt volgens Pfister (2009) onder het begrip van ramp, omdat ze een grote calamiteit of uitbraak is die abrupt plaatsvindt met grote, negatieve gevolgen op de samenleving (Pfister, 2009, p.18). Corona was immers in enkele maanden uitgegroeid van plots opduikend,

mysterieus virus tot pandemie (Brabers et al., 2020, p.4). De coronapandemie kende bovendien grote, negatieve gevolgen, bijvoorbeeld de doden, eenzaamheid en verslechtering van de economie (De Klerk et al., 2021, p.5). Over de vraag of de gebeurtenis abrupt was, bestaan er echter verschillende visies. De coronapandemie werd vaak in verband gebracht met de term ‘Zwarte Zwaan’: “een hoogst onwaarschijnlijke en onvoorspelbare gebeurtenis met een grote maatschappelijke impact” (Maassen, 2021, p.10). Onder andere minister van Financiën Wopke Hoekstra betitelde de pandemie zo tijdens zijn speech op Prinsjesdag (Grever, 2021, p.7). Verschillende wetenschappers daarentegen beargumenteren dat de coronapandemie geen Zwarte Zwaan is. Sommigen verwijzen bijvoorbeeld naar de oorsprong van de term Zwarte Zwaan, waarbij een zoönosepandemie juist als voorbeeld gegeven wordt van een ramp die geen zwarte zwaan is (Maassen, 2021, p.10). Voor de Nederlandse regering, en andere regeringen, kwam de pandemie echter wel onverwacht. Hierdoor was er geen voorbereiding op de ramp en waren er weldegelijk grote, negatieve gevolgen op de samenleving. Door de onverwachte houding van de landleiders kon dat de pandemie, Zwarte Zwaan of niet, als een ramp functioneren binnen de samenleving.

4 Genre

Dieren kunnen de pest krijgen is onder twee literaire genres in te delen. Het eerste genre is de coronaliteratuur, het tweede is het essay.

4.1 Coronaliteratuur

Coronaliteratuur omvat “literatuur die geschreven of heruitgegeven en herlezen wordt als een respons op de crisis veroorzaakt door de COVID-19-pandemie. Er spreekt vaak angst uit over de toekomst van de mensheid (...) en een bezorgdheid over het onverantwoorde gedrag van onze geglobaliseerde maatschappij.” (Algemeen Letterkundig Lexicon, 2012-heden). Deze coronaliteratuur bestaat uit grofweg twee soorten werken. Als eerste zijn er werken uit de bestaande literaire canon over een catastrofale besmetting die al voor de coronapandemie zijn verschenen, maar door de pandemie in nieuw licht werden gezet. Voorbeeld daarvan is *Inferno* van Dan Brown. Ten tweede zijn er de werken die geschreven en gepubliceerd zijn naar aanleiding van de coronapandemie en proberen betekenis te geven aan de pandemie. Hierbij kan gedacht worden aan *Coronakronieken* van Daan Heerma van Voss (Algemeen Letterkundig Lexicon, 2012-heden). Het betekenis proberen te geven aan de pandemie sluit goed aan op het proces van culturele toe-eigening bij ramppublicaties. Hier wordt immers de ramp ingezet als

middel om idealen over te dragen.

Dieren kunnen de pest krijgen valt onder de tweede categorie, aangezien in de inleiding duidelijk wordt gemaakt dat corona de aanleiding van het schrijven is: "...als de mens de dieren met rust had gelaten, hadden we geen coronacrisis gehad. We moeten er alles aan doen om dit niet nog een keer mee te maken. Dit boek gaat over dat 'alles'." (Ouwehand, 2021, p.16). Bovendien geeft Ouwehand betekenis aan de pandemie, door te laten zien hoe zij een straf is voor een onjuiste behandeling van dieren en de aarde (zie 5. De aarde als straffende identiteit)

Het eerste kenmerk van coronaliteratuur, angst over de toekomst van de mensheid, speelt een grote rol in Ouwehands boek. Zo citeert ze aan het begin van het boek historicus Philipp Blom die vlak voor de coronapandemie sprak over een kanteltijd waarin we leven: "Óf het eindigt in een catastrofe met nieuwe pandemieën, oorlogen, geen toegang tot hulpbronnen en noem maar op, óf we gaan een andere kant op." (Ouwehand, 2021, p.15). Ouwehand merkt hierna op dat het inderdaad gekanteld is en maakt daarmee een bruggetje naar de coronapandemie, wat laat zien dat het volgens haar de kant van de catastrofe opgaat. De angst voor de toekomst van de mensheid wordt meer concreet uitgedrukt in de aanzienlijke kans op meer zoönosen die een crisis kunnen veroorzaken. Hiervoor verwijst Ouwehand naar onder andere evolutionair bioloog Bob Wallace: "Als het [een virus van bio-industriedieren] dan overspringt op mensen, is het gevaar levensgroot. Hoewel het misschien niet zo voelt, zegt Wallace, hebben we tot nu toe geluk gehad." (Ouwehand, 2021, p.39). Ook Thijs Kuiken, hoogleraar virologie, wordt aangehaald om eenzelfde boodschap te vertellen: "Als we als mens willen voortbestaan op deze aarde,' zei hij, 'dan zullen we substantieel rekening moeten houden met andere soorten.'" (Ouwehand, 2021, p.78-79). Uit al deze citaten blijkt dat de mensheid een onzekere toekomst tegemoet gaat. Wanneer er niks verandert aan hoe zij leeft, zal er hoogstwaarschijnlijk een nieuw virus ontstaan dat haar bestaan in gevaar brengt.

Het tweede kenmerk van coronaliteratuur, de bezorgdheid over het onverantwoorde gedrag van de geglobaliseerde maatschappij, sluit daarop aan. Deze geglobaliseerde maatschappij gedraagt zich volgens Ouwehand namelijk op een manier die de toekomst van de aarde in gevaar brengt en is daarmee onverantwoord. Al in het openingsstuk van *Dieren kunnen de pest krijgen* wordt dit uitgedrukt:

Het leek goed te gaan. We consumeerden meer dan de aarde kon opbrengen, maar de supermarkten lagen desondanks vol. We vlogen de hele wereld over, onze huizen stonden vol spullen en de bomen leken tot in de hemel te groeien. We waanden ons onaantastbaar. Maar dat zijn we niet. (Ouwehand, 2021, p.9).

Hier is te lezen hoe de globalisatie in verband wordt gebracht met de consumptiemaatschappij en het, volgens Ouwehand, verkeerde zelfbeeld van de mens. Dit is volgens haar onverantwoord, omdat de aarde het veelvuldige consumeren niet aankan en omdat de mens niet zo onaantastbaar is als hij zelf denkt. Dit zelfbeeld en de omgang met de aarde noemt Ouwehand het menscentrale denken, waarover ze onder andere schrijft “We zijn zélf een dodelijk virus. Onze omgang met het andere leven op aarde is ziekmakend (...) Wie de nauwe verbondenheid tussen mens, dier en natuur kent, weet dat we met dit gedrag ook onze eigen belangen schaden.” (Ouwehand, 2021, p.26).

Bezorgdheid over de geglobaliseerde maatschappij en het nauwe verband met de coronapandemie blijkt ook uit latere passages in het boek. Zo stelt Ouwehand aan de hand van de woorden van viroloog Marion Koopmans dat de globalisatie ertoe leidt dat virussen zich snel kunnen verspreiden over de hele wereld: “We zijn met z’n allen één groot dorp geworden. Problemen die zich vandaag voordoen aan de andere kant van de wereld, kunnen bijvoorbeeld via Schiphol morgen hier zijn.” (Ouwehand, 2021, p.19).

4.2 Essay

Het essay is een genre waarin kenmerken van verschillende literaire genres samenkomen: “Het kan de passie en de persoonlijke toon hebben van een brief, het wil meestal iets betogen of verdedigen, het gebruikt en weegt de resultaten van wetenschappelijk onderzoek zonder zelf helemaal wetenschap te zijn, het informeert maar opinieert tegelijk, en gaat in een diepte en breedte die meer ruimte vereist dan in een krant beschikbaar is.” (Meijer, 2001, p.279). Al deze kenmerken komen terug in Ouwehands boek.

Ten eerste neemt het boek met zijn 127 pagina’s meer ruimte in beslag dan een krantenbericht. Het gaat daarmee ook meer de breedte en diepte in dan een krantenbericht. Dit geeft Ouwehand de kans om uit te wijden naar en diep in te gaan op zaken die geen corona zijn, maar die net als corona een uiting zijn van het volgens haar slechte regeringsbeleid. Voorbeelden daarvan zijn de bontindustrie en de slachthuizensector.

De passie en persoonlijke toon zijn regelmatig zichtbaar in onder andere de woordkeuze en herinneringen die Ouwehand deelt. Neem de zin “Het boerenbedrog zit ’m erin dat het CDA dat steeds doet...” (Ouwehand, 2021, p.84). Uit dit citaat valt een duidelijke gevoelswaarde af te halen; het is geen neutrale verwoording. Het zou een zin kunnen zijn die in een verontwaardigde brief naar een vriend staat. Bovendien kent het boek een persoonlijk accent, doordat Ouwehand haar visie luid en duidelijk laat blijken.

Er wordt ook overduidelijk iets betoogd. Het boek is immers geschreven om Ouwehands visie te betogen. Deze visie en kernboodschap van het verhaal is dat de geglobaliseerde, economisch gedreven samenleving een levensinstelling heeft die de planeet verwoest en dat het ontstaan en uitbreken van de coronapandemie daar een voorbeeld van is: “De coronacrisis is slechts een symptoom van een veel dieperliggende systeemcrisis.” (Ouwehand, 2021, p.119). Door herinneringen en wetenschappers aan te halen, betoogt Ouwehand dit punt sterk gedurende het hele boek.

Dat brengt me naar het vierde punt: het gebruiken en wege van resultaten van wetenschappelijk onderzoek, zonder zelf helemaal wetenschap te zijn. Ouwehand gebruikt op vrijwel iedere pagina citaten en inzichten van verschillende wetenschappers die haar punt ondersteunen. Zo citeert ze meermaals viroloog en hoogleraar Thijs Kuiken: “Als we niet wat meer ecocentrisch, dus vanuit de natuur naar virussen leren kijken in plaats van vanuit de mens en de economie, is het wachten op de volgende uitbraak.” (Ouwehand, 2021, p.23). Door haar argumenten en standpunten te onderbouwen met wetenschappelijke inzichten, kan Ouwehand tegelijk informeren en opiniëren. Ouwehand zelf is echter geen wetenschapper en andere wetenschappelijke geluiden komen niet aan het woord.

Ouwehand lijkt de wetenschap enkel als autoriteitsargument te gebruiken. Met dit argument wordt expertise ingezet om mensen van een standpunt te overtuigen. Naast expertise speelt onpartijdigheid een belangrijke rol. (Hoeken, Hornikx & Hustinx, 2012, p.134). Onpartijdig is het gebruik van wetenschap niet, omdat Ouwehand verbonden is aan een politieke partij en enkel wetenschappelijke citaten en inzichten gebruikt die haar standpunt ondersteunen. Dit laat zien dat Ouwehand de wetenschap als propagandistisch middel gebruikt om haar eigen standpunt te ondersteunen. Ze gebruikt bijvoorbeeld de wetenschap om aan te tonen dat haar politieke tegenstander Wopke Hoekstra (CDA) die de coronapandemie als Zwarte Zwaan bestempelde hierin ongelijk had: “De Wereldgezondheidsorganisatie en de meest vooraanstaande virologen hadden er al bij herhaling op gewezen dat epidemische uitbraken van zoönosen de afgelopen jaren zijn toegenomen. Het wachten was op de volgende ontwrichtende pandemie.” (Ouwehand, 2021, p.12). De uitspraken van alle wetenschappers samen vormen namelijk een kader waarbinnen het menselijk gedrag leidt tot pandemieën – precies dat wat Ouwehands punt is.

5 De aarde als straffende identiteit

In *Dieren kunnen de pest krijgen* komt het idee dat de mens de coronapandemie heeft veroorzaakt vaak terug – het zou als de kernboodschap van het werk gezien kunnen worden. Al op een van de eerste pagina's merkt Ouwehand op "als de mens de dieren met rust had gelaten, hadden we geen coronacrisis gehad." (Ouwehand, 2021, p.16). Ouwehand stelt dat, ook al is corona een zoönose, het de schuld van de mens is als deze ermee besmet raakt: "Dat betekent, ook uit eigenbelang, dat we bijvoorbeeld de vleermuis met rust laten en zijn leefgebied niet verstoren. Als we dat toch doen en daardoor met levensgevaarlijke ziekten in aanraking komen, is dat de mens aan te rekenen, niet de vleermuis." (Ouwehand, 2021, p.111). Niet alleen de omgang met dieren is de oorzaak voor de pandemie, zo schrijft Ouwehand, de houding van de mens ten opzichte van de natuur is ook schuld. Hiervoor haalt ze de woorden van antropoloog en primatoloog Jane Goodall aan: "Het is onze minachting voor de natuur en ons gebrek aan respect voor dieren die deze pandemie hebben veroorzaakt." (Ouwehand, 2021, p.123).

Ouwehands idee dat de mens verantwoordelijk is voor een ramp, is niet uniek. Al eeuwen wordt de mens en zijn falen verantwoordelijk gehouden voor allerlei rampspoed. Deze traditie heeft door de tijd heen verschillende vormen aangenomen. Juneja en Mauelshagen (2007) laten zien hoe er een lange traditie bestaat waarbij er een menselijke oorzaak gezocht wordt achter een natuurramp. Soms gebeurde dat door de directe menselijke oorzaak aan te wijzen, bijvoorbeeld wanneer iemand een brand stichtte. Andere keren gebeurde dat door de mens verantwoordelijk te houden voor de straffen die een god middels de natuur inzette. Rampen werden zo in de traditioneel christelijk, Europese samenleving geïnterpreteerd als een straf van God voor het zondige gedrag van de mens. Deze straf moest mensen een les trekken. Een ramp was op die manier een spiegel voor de samenleving en haar tekortkomingen (Juneja & Mauelshagen, 2007, p.15-17). Dit is ook te zien in Bijbelse verhalen, zoals De ark van Noach, waarin God een stroomvloed laat gebeuren, omdat Hij teleurgesteld is in de mens die zich slecht gedraagt (Nederlands Bijbelgenootschap, 2004, p.20). Deze christelijke uitleg van een ramp, ook wel straf-op-zondentheorie genoemd, vinden we in heel christelijk Europa en leeft in seculiere vorm door in onze huidige maatschappij. In deze seculiere vorm wordt gesproken over de antropogene oorzaak van een natuurlijke ramp, namelijk de mens die de natuurramp min of meer direct veroorzaakt (Juneja & Mauelshagen, 2007, p.15-17, p.21).

Van deze straf-op-zondentheorie zijn verschillende elementen zichtbaar in *Dieren kunnen de pest krijgen*. Zo koppelt Ouwehand een bewustwording en les aan de pandemie die ze zelf als volgt beschrijft: "als we niet wat meer ecocentrisch, dus vanuit de natuur, naar

virussen leren kijken in plaats van vanuit de mens en de economie, is het wachten op de volgende uitbraak.” (Ouwehand, 2021, p.23). “Niet egocentrisch, maar ecocentrisch: dat is de grote les van covid-19, en zijn vele voorgangers.” (Ouwehand, 2021, p.24).

Belangrijk om op te merken aangaande de christelijke visie, is dat er in *Dieren kunnen de pest krijgen* geen God is die de mensheid straft. Dit valt te verklaren doordat Ouwehand atheïst is (Winkels, 2021). Toch is er een grootmacht die de mens straft: moeder natuur. Dit blijkt wanneer Ouwehand de secretaris-generaal van de Verenigde Naties António Guterres citeert: “De mensheid voert al tientallen jaren een oorlog tegen de planeet,” zei hij, ‘en die vecht nu terug.” (Ouwehand, 2021, p.26). De planeet aarde heeft dus de plek van God ingenomen. Zij is de grootmacht die de mens met zijn zondige gedrag straft door terug te strijden. Dat Ouwehand de aarde als grootmacht ziet aan wie de mens zijn bestaansrecht ontleent, is te zien in het volgende citaat dat ze aan Guterres’ woorden toevoegt: “Het is van groot belang dat we die oorlog staken door ons bescheidener op te stellen. De natuur kan prima zonder mensen, maar de mens kan niet zonder de natuur.” (Ouwehand, 2021, p.26).

Deze visie van Ouwehand valt te plaatsen binnen Het Nieuwe Klimaatregime, dat een opkomend wereldbeeld is. Volgens dit wereldbeeld is de wereld zich niet meer aan het ontwikkelen naar oneindige groei, maar is ze zich juist aan het inwikkelen. Dit betekent dat de wereld zich bewust wordt van zijn beperkingen en elke beslissing van de mens zodoende in verhouding tot het klimaat staat. De mens heeft dus onbetwiste invloed op de wereld en de klimaatcrisis heeft op die manier een zesde uitstervingsgolf doen ontstaan. Het is het gedrag van de mens dat de natuurcrisis veroorzaakt (Kruk, 2022). Ook Ouwehand deelt het idee van het Nieuwe Klimaatregime dat de mens veroorzaker is van de zesde uitstervingsgolf: “We leven in een zesde uitstervingsgolf – de eerste die door de mens zelf wordt veroorzaakt.” (Ouwehand, 2021, p.13).

6 Gemeenschapsvorming

In *Dieren kunnen de pest krijgen* is er namelijk een strakke scheiding tussen Wij en Zij. Onder de Zij valt iedereen die op een volgens Ouwehand verkeerde manier met dieren en de natuur omgaat en daardoor verantwoordelijk is voor de coronapandemie. Onder de Wij valt iedereen die deze omgang afkeurt – al dan niet al voor de pandemie – en bereid is zijn gedrag aan te passen om een nieuwe pandemie te voorkomen. Het creëren van gemeenschappen is, zoals beschreven, een veelvuldig gebruikt middel binnen de ramppublicaties bij het overdragen van

ideologieën. Ouwehand zet het middel in om haar politieke ideologie over te brengen. Ze verbindt de coronapandemie aan politieke spanningen in Nederland.

6.1 Wij & Zij geïdentificeerd

De scheiding tussen Wij en Zij berust bij Ouwehand vooral op politieke identiteitsmarkeerders. In hoofdstuk 4 ‘De aarde als straffende identiteit’ heb ik laten zien dat Ouwehand de (westerse) geglobaliseerde, consumerende mens verantwoordelijk stelt voor de coronapandemie, vanwege zijn foute omgang met dieren en de natuur. Binnen de ‘westerse mens’ wijst Ouwehand echter op nationaal niveau een politieke groep aan die ze als schuldig ziet, de Zij. Hiertegenover plaatst Ouwehand een andere politieke groep, de Wij.

Ouwehand bepleit dat VVD en CDA in Nederland, hoofdveroorzaker zijn van de coronacrisis: De twee grootste crises [stikstofcrisis & corona] uit de carrière van de neoliberalen die de langst zittende premier aller tijden wilde worden [Mark Rutte], hebben dus alles te maken met de manier waarop we omgaan met dieren en de natuur.” (Ouwehand, 2021, p.80). Ze beargumenteert dat VVD en CDA een tegenstander zijn, omdat zij een bestuurlijk systeem aanhangen waarbij het belang van economie en de boeren wint van de volksgezondheid. Zo kunnen er zoönosecrises ontstaan en wordt de volksgezondheid in gevaar gebracht (Ouwehand, 2021, p.63-64).

De boeren zijn binnen de Zij een belangrijke bondgenoot van voornamelijk CDA: “De natuur en dieren kunnen niet woedend ministers en CDA-Kamerleden uit hun bed bellen. En daarmee hun zin krijgen, zoals directeurs van slachthuizen en voorzitters van boerenbelangenorganisaties dat wel kunnen. En doen.” (Ouwehand, 2021, p.60). De hele regering past echter volgens Ouwehand haar beleid aan de belangen van deze boeren aan. Op die manier hebben de veeboeren de macht over de regering en grote partijen en staan zij dus aan de oorsprong van de beschadigde volksgezondheid. Dat de intensieve veeteelt verantwoordelijk is voor de coronapandemie, maakt Ouwehand onder meer duidelijk in het hoofdstuk ‘Dood door schuld’ (Ouwehand, 2021, p.38-48): “Op 28 maart 2020 wijdde *The Guardian* een groot verhaal aan de vraag of de bio-industrie verantwoordelijk is voor het coronavirus. Het antwoord luidde kortweg: eigenlijk wel.” (Ouwehand, 2021, p.38).

De Wij die tegenover de Zij staat is de PvdD. Deze partij is volgens Ouwehand immers al sinds haar bestaan aan het strijden voor een betere omgang met aarde en dier om zoönosen te voorkomen: “Toen nog geen enkele minister ooit van ‘zoönosen’ had gehoord, agendeerde

Esther Ouwehand deze bedreiging voor de volksgezondheid al. Dat was in 2007, toen zij net een jaar lid was van de Tweede Kamer voor de enige politieke partij die de belangen van andere levende wezens als uitgangspunt kiest.” (Ouwehand, 2021, achterflap). Naast Ouwehand is er nog een persoon die de PvdD vertegenwoordigt. Dit is Marianne Thieme: “De gevarendriehoek van het landbouwbeleid (boerenlobby – boerenpartijen – ministerie van LNV) leek onaantastbaar, maar serieuze oppositie was er dan ook nooit geweest. Marianne Thieme en ik [Esther Ouwehand] waren vastbesloten: wij gaan die boel eens flink op stelten zetten.” (Ouwehand, 2021, p.40). Zo laat Ouwehand niet alleen zien dat zij en Thieme de PvdD vertegenwoordigen, maar ook dat de PvdD een pionier is in wat ze doet.

Waar de boeren voor de Zij een belangrijke bondgenoot zijn, zijn de wetenschappers dat voor de Wij. Ouwehand haalt gedurende het hele boek uitspraken en inzichten van de wetenschap aan om haar punt te onderbouwen (hierover meer in ‘4.2 Essay’). Ze zegt dat de wetenschap – net als de PvdD – constateert en laat zien dat omgang van de mens met aarde, dieren gevaarlijk is en moet veranderen: “Handen af van de natuur dus. Dat was ook altijd een van de belangrijkste boodschappen van Marion Koopmans, ruim voordat zij viroloog des vaderlands werd.” (Ouwehand, 2021, p.110). Ouwehand presenteert de wetenschap zo dus als bondgenoot van de PvdD.

Een laatste belangrijk deel van de Wij is de beoogde lezer van het boek. Aangezien Esther Ouwehand politica van de PvdD is, is het aannemelijk dat de beoogde lezer geïnteresseerd is in politiek. Ook moet hij (de idealen van) de PvdD en dieren belangrijk vinden. Het kan dus zijn dat de lezer al besloten heeft op de PvdD te stemmen of zelfs lid is van de partij. Iedereen die zich rond de tijd van uitgave aansloot bij de PvdD, kreeg namelijk het boek cadeau (@partijvddieren, 2021). Maar ook de kiezer die er nog niet uit is, kan onder de doelgroep vallen. Gezien het genre van een essay (zie ‘4.2 Essay’) moet Ouwehand namelijk een lezer voor ogen hebben gehad die zij van haar overtuigingen kan overtuigen. Bovendien is het boek begin februari 2021 uitgebracht, twee maanden voor de Tweede Kamerverkiezingen (Partij voor de Dieren, 2021) (Parlement.com, 2022.). Zo kan het boek ingezet worden binnen de verkiezingsstrijd om kiezers over te halen.

6.2 Eenheid & verdeeldheid vergroten

Met de tegenstelling tussen Wij en Zij bevordert Ouwehand zowel de eenheid als de verdeeldheid. Ze zet verschillende partijen tegenover elkaar, waardoor ze als het ware een tweedeling in de samenleving maakt. VVD en CDA staan met hun aanhangers hierbij tegenover

de PvdD en haar aanhangers. Zoals beschreven is de beoogde doelgroep de kiezer die geïnteresseerd is in de idealen van de PvdD. Voor deze kiezer zijn VVD en CDA sowieso al een politieke tegenstander. Ouwehand speelt in op deze gevoelens van afkeur die al in de groep heersen door uit te werken hoe VVD en CDA een gevaarlijke tegenstander zijn. Zo vergroot ze de scheiding op nationaal niveau.

Het creëren van een gevaarlijke Ander vergroot echter ook de eenheid binnen de eigen gemeenschap, het wij-gevoel (Jensen, 2018, p.12). Ouwehand maakt hier gebruik van door ten eerste te laten zien hoe de tegenstander gevaarlijk is voor de toekomst van Nederland en haar eigen groep en daarom uitgeschakeld moet worden. Ten tweede verwijst Ouwehand juist naar het verleden van haar eigen groep en de successen die de groep hier al behaald heeft.

Ouwehand laat ten eerste zien waarom de tegenstander überhaupt gevaarlijk is. De tegenstander brengt de gezondheid van de mensen in gevaar. De coronacrisis is hier een voorbeeld van. Door het regeringsbeleid was, zo stelt Ouwehand, de Nederlandse samenleving namelijk extra vatbaar voor (extreme) gevolgen van de coronapandemie en andere zoönosen. De slechte luchtkwaliteit die werd veroorzaakt door de veehouderij droeg namelijk bij aan de ernst van de gevolgen van het coronavirus. “...de veehouderij in Europa bleek al snel van invloed te zijn op de ernst van de gezondheidsklachten bij mensen die besmet raakten met corona.” (Ouwehand, 2021, p.30). “Van de Nederlandse coronasterfgevallen kan ongeveer 19 procent worden toegeschreven aan een slechte luchtkwaliteit.” (Ouwehand, 2021, p.31). De regering deed er gedurende de pandemie weinig aan om de brandhaarden binnen de veesector te beperken, zo blijkt wanneer Ouwehand terugblikkt op de slachthuizen die ook coronabrandhaarden vormden. “Vanaf dag één van de coronacrisis negeerde het kabinet de alarmbellen over de situatie in de slachthuizen.” (Ouwehand, 2021, p.53). En hoewel Mark Rutte (VVD) tijdens de coronacrisis de volksgezondheid als prioriteit zegt te ervaren, zal hij dit belang nooit boven het belang van de economie zetten, stelt Ouwehand:

“Hij had het over de ‘intrinsieke motivatie’ die we allemaal zouden moeten hebben om de gezondheid van andere mensen niet in gevaar te brengen. Hij begreep heus dat we allemaal wat meer vrijheid wensten, maar de gezondheid van onze opa’s en oma’s was belangrijker. Het wachten is nog op een kabinet dat intrinsiek gemotiveerd is om de gezondheid van mensen belangrijker te maken dan de verdienmodellen van McDonald’s en Coca-Cola.” (Ouwehand, 2021, p.37).

Met deze twee merken die beide symbool staan voor de kapitalistische consumptiemaatschappij, verwijst ze naar de economie die de VVD stevast boven die van de

volksgezondheid zet. En ook van de boerenbelangen wint de volksgezondheid niet vanzelfsprekend, voorspelt Ouwehand: “Maar de verantwoordelijkheden liggen nog steeds verdeeld over de ministeries van Landbouw en Volksgezondheid. Bij een uitbraak wordt het weer ordinair touwtrekken tussen de belangen van boeren en die van inwoners met vage gezondheidsklachten.” (Ouwehand, 2021, p.48). Door op die wijze te handelen, zorgt het kabinet er dus voor dat de toekomst van de mensheid in gevaar raakt. Hiermee laat Ouwehand zien waarom het van belang is om de gevaarlijke tegenstander uit te schakelen en vergroot ze de strijdlust binnen haar doelgroep.

Bovendien presenteert de PvdD als degene die de toekomst kan redden. Hierbij maakt Ouwehand gebruik van het gemeenschappelijke verleden van de groep. Ouwehand behandelt en benadrukt regelmatig de succesvolle ontwikkeling van de PvdD in het verleden. Zo laat Ouwehand zien hoe de partij eerst niet geloofd wordt, maar zij uiteindelijk degene is die gelijk heeft. “Toenmalig minister van Landbouw Gerda Verburg (CDA) schoof aan bij *Pauw & Witteman* om te betogen dat de Partij voor de Dieren nu toch echt een grens had gepasseerd, door te beweren dat de veehouderij een van de belangrijkste veroorzakers van klimaatverandering is. Zij zou de Universiteit van Wageningen (WUR) wel even opdracht geven om aan te tonen dat er niks klopte van onze klimaatfilm *Meat the Truth*. Na een half jaar puzzelen door de WUR kon ze niet anders dan bakzeil halen – natuurlijk klopten onze berekeningen wel.” (Ouwehand, 2021, p.40-41). Overwinningen op de tegenstander in het verleden de gemeenschap het gevoel dat deze een succesvolle strijd kan leveren. Het is immers een bewijs van hoe de PvdD in staat is de tegenstander uit te schakelen.

7 Conclusie

Dit onderzoek is gebaseerd op een bevinding uit de *disaster studies* dat ramppublicaties nooit neutraal zijn. Ze kunnen worden ingezet om idealen over te dragen. Esther Ouwehand is een van de auteurs die dankbaar gebruik van dit mechanisme maakt.

De vraag die hierbij centraal stond was als volgt: op welke manier probeert Esther Ouwehand in haar boek *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* de lezer te overtuigen van haar gelijk? Daarvoor heb ik drie deelvragen opgesteld. Deze waren als volgt: welk gelijk wil Ouwehand behalen? Wie zijn haar lezers en hoe probeert zij die te bereiken? Met wat voor een soort argumenten probeert zij te overtuigen?

De eerst deelvraag kan als volgt beantwoord worden. Ouwehand wil de lezer ervan overtuigen dat de coronapandemie veroorzaakt is door mensen. Of meer specifiek, de

consumerende mens in de geglobaliseerde samenleving. Door zijn houding ten opzichte van dieren en natuur kon corona namelijk uitgroeien tot pandemie. Ouwehand wijst hierbij twee hoofdschuldigen aan: de VVD en het CDA. Ouwehand ziet de pandemie bovendien als straf van de aarde voor ons foute handelen. Dit idee past binnen de lange traditie van de straf-op-zondentheorie.

Het antwoord op de tweede deelvraag luidt als volgt. De beoogde lezer is de kiezer die de idealen van de PvdD ondersteunt en zich daarmee keert tegen VVD en CDA. Op deze gevoelens speelt Ouwehand in door een duidelijke tegenstelling tussen wij en zij te creëren. Daarbij zijn het verleden vol successen van de PvdD en de onzekere toekomst belangrijke middelen. Hiermee vergroot ze strijdlust en eenheid van de doelgroep.

Bij de laatste deelvraag stond het soort argument centraal. Gebleken is dat Ouwehand haar visie onderbouwt met het wetenschap-als-autoriteitsargument. Door uitspraken en bevindingen van verschillende wetenschappers te gebruiken, zet ze de wetenschap als propagandamiddel in.

Concluderend leidt dit tot een volgend antwoord op de hoofdvraag. Ouwehand probeert door middel van gemeenschapsvorming, onderbouwd met wetenschappelijke bevindingen de lezer die geïnteresseerd is in de idealen van de PvdD ervan te overtuigen dat de houding van de westerse mens, met name CDA en VVD, de oorzaak zijn van de coronapandemie en komende pandemieën. Om dit te voorkomen, moet het beleid van de PvdD gevolgd worden.

In verder onderzoek kan gekeken worden naar hoe succesvol Ouwehand is geweest in het overtuigen van haar publiek. Dit zou geen letterkundig onderzoek zijn, maar het past wel binnen de *disaster studies* aangezien er gekeken zou worden in hoeverre het inzetten van een ramp om idealen over te brengen daadwerkelijk succes heeft gehad. Ten slotte kunnen de illustraties in het boek geanalyseerd worden. Hoe komt Ouwehands boodschap daar tot uiting? Zijn hier op iedere afbeelding dezelfde elementen – wij/zij-gevoel, de mens als veroorzaker van de pandemie, de aarde die de mens straft en het wetenschap als autoriteitsargument – te vinden? En hoe dragen deze bij aan de overtuigingskracht van Ouwehands werk?

8 Bibliografie

@partijvddieren (2021). *Sluit jij je ook aan bij het groeiend verzet?* Geraadpleegd op 11 juni 2022 van <https://www.instagram.com/p/CK4StkNFklm/?igshid=MDJmNzVkMjY=>.

Brabers, A., Meijer, M., Hooiveld, M., Jong, de J. (2020). *Monitor griepachtige klachten en uitbraak van het coronavirus: het perspectief van de burger. Methodologische verantwoording.* Utrecht: Nivel.

DBNL (2012-heden). *Lexicon van literaire genres. Deellexcion uit het ALL.* Geraadpleegd op 24 mei 2022 van https://dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_05542.php.

Gezondheidsraad (2022). *Mentale gevolgen van de coronapandemie: een eerste inventarisatie.* Nr.2022/05. Den Haag: Gezondheidsraad 2022.

Grever, M. (2021). *Een ecologische breukervaring? Corona en historisch besef.* Hilversum: Uitgeverij Verloren B.V.

He, F., Deng, Y. & Li, W. (2020). Coronavirus disease 2019: What we know? *Journal of Medical Virology*, 92 (7), 719-725.

Hoeken, H., Hornikx, J., & Hustinx, L. (2012). *Overtuigende teksten. Onderzoek en ontwerp.* Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Jensen, L. (2018). *Wij tegen het water. Een eeuwenoude strijd.* Nijmegen: Uitgeverij Vantilt.

Jensen, L., Asperen, van H., Duiveman, A., Egeraat, van M., Meijer, F., Nijhuis, L. (2022). Appropriating disasters. A framework for cultural historical research on catastrophes in Europe, 1500-1900. *Journal of Historical Geography*, 76 (2022), 34-41.

Jensen, L., Asperen, van H., Duiveman, A., Egeraat, van M., Meijer, F., Nijhuis, L. (2020). Omgaan met rampen in Nederland door de eeuwen heen: de rol van culturele media bij gemeenschapsvorming'. *Neerlandica Wratislaviensia*, 30, 43-59.

Juneja, M. & Mauelshagen, F. (2007). Disasters and Pre-industrial Societies: Historiographic Trends and Comparative Perspectives. *The Medieval History Journal*, 10, (1&2), 1-31.

Kampen, van M. (2022). *Twee jaar na de eerste lockdown: de coronacrisis lijkt soms net een film, terugblik in veertien scènes en soundtracks*. Geraadpleegd op 6 mei 2022 van https://www.limburger.nl/cnt/dmf20220311_94881830.

Klerk, de M., Olsthoorn, M., Plaisier, I., Schaper, J., Wagemans, F. (2021). *Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kruk, M. (2022). *De aarde slaat terug*. Geraadpleegd op 22 mei 2022 van <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/04/01/de-aarde-slaat-terug-a4106341>.

M.L. Thieme Uitgeverij (jaartal onbekend). *Over de uitgeverij*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van <https://www.mlthiemeuitgeverij.nl/>.

Maassen, H. (2021). De coronapandemie is geen zwarte zwaan. *Medisch contact*, 10, 10-11.

Meijer, M. (2001). Denken over het essay: inleiding tot het thema. *Nederlandse Letterkunde* (6), 279-288).

Nederlands Bijbelgenootschap (2004). *Bijbel. Het Oude Testament*. Amsterdam: Atheanaeum – Polak & Van Gennep.

Ouwehand, E. (2021). *Dieren kunnen de pest krijgen. En dan?* Amsterdam: M.L. Thieme Uitgeverij.

Parlement.com (2022). *Mr. M.L. (Marianne Thieme)*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van https://www.parlement.com/id/vhey1abyfbxx/m_l_marianne_thieme?ac=1:l2e:u:USwpBLfY6mrvecSgiKN1xAfookk.

Parlement.com (2022). *Tweede Kamerverkiezingen 2021*. Geraadpleegd op 14 mei 2022 van https://www.parlement.com/id/vl4ai9zklwpy/tweede_kamerverkiezingen_2021.

Parlement.com (z.d.). *E. (Esther) Ouwehand*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van https://www.parlement.com/id/vhfk2riblcwm/e_esther_ouwehand.

Partij voor de Dieren (2021). *Esther Ouwehand. Fractievoorzitter in de Tweede Kamer en partijleider*. Geraadpleegd op 15 april 2022 van <https://www.partijvoordedieren.nl/personen/esther-ouwehand>.

Partij voor de Dieren (2022). *Magazine | Kanarie in de kolenmijn nr. 2 – 2022*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van <https://www.partijvoordedieren.nl/winkel/producten/magazine-kanarie-in-de-kolenmijn-nr-2-2022>.

Partij voor de Dieren (z.d.). *De partij*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van <https://www.partijvoordedieren.nl/organisatie>.

Partij voor de Dieren (z.d.). *Marianne Thieme. Oprichter Partij voor de Dieren*. Geraadpleegd op 19 mei 2022 van <https://www.partijvoordedieren.nl/personen/marianne-thieme>.

Pauwels, P. (2022). *Toch niet in een lab? Onderzoekers zijn zeker over oorsprong coronavirus*. Geraadpleegd op 15 april 2022 van <https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/buitenland/2022/02/toch-niet-in-een-lab-onderzoekers-zijn-zeker-over-oorsprong-coronavirus/>.

Pfister, C. (2009). Learning from Nature-Induced Disasters. Theoretical Considerations and Case Studies from Western Europe. In C. Mauch, & C. Pfister (Eds.), *Natural Disasters, Cultural Responses. Case Studies toward a Global Environmental History* (pp.17-33). Lanham, Boulder, New York, Toronto and Plymouth, UK: Lexington Books.

Redactie Trouw (2022). *Wanneer is een mier woke?* Geraadpleegd op 9 juni 2022 van <https://www.trouw.nl/duurzaamheid-natuur/wanneer-is-een-mier-woke-speel-de-jelles-weekdierquiz~b7d427af/>.

Rijksoverheid (z.d.). *Maart 2020: Maatregelen tegen verspreiding coronavirus, intelligente lockdown*. Geraadpleegd op 24 mei 2022 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdljn/maart-2020-maatregelen-tegen-verspreiding-coronavirus>.

RIVM (2022). *De ziekte COVID-19*. Geraadpleegd op 22 mei 2022 van <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/ziekte>.

Schenk, G.J. (2007). Historical Disaster Research. State of Research, Concepts, Methods and Case Studies. *Historical Social Research* 32, (3), 9-31.

Van Dale (2021). *Corona en covid met hoofdletter?* Geraadpleegd op 22 mei 2022 van <https://www.vandale.nl/corona-en-covid-met-hoofdletter>.

Winkels, E. (2021). *PvdD-lijsttrekker Ouwehand lijkt in niets op bewoners van haar geboortedorp*. Geraadpleegd op 9 juni 2022 van <https://www.ad.nl/politiek/pvdd-lijsttrekker-ouwehand-likt-in-niets-op-bewoners-van-haar-geboortedorp~a8c088a0/>.

Winterman, P. (26 mei 2018). 'Ik ben altijd een vrije geest geweest'. *Algemeen Dagblad*, pp. Nieuwsdienst, p.18.